

SLAGET PÅ ABRAHAMAS SLÄTTER

Med anknäpning till en rad nyttigvna arbeten i ämnet skriver Herbert Tingsten här om det ryktbara slaget mellan engelsmän och fransmän i Quebec, som ägde rum i dag för tvåhundra år sedan.

Två tavlor som visar hur legenden om segern vid Quebec utformades. Till vänster Benjamin Wests framställning av den döende general Wolfe, omgiven av officerare, fana och en indian. Till höger markis de Montcalms död, efter Watteau, med motsvarande romantisk utsmyckning.

SLAGET på Abrahams slätter utanför Quebec den 13 september 1759 har av flera skäl fått mera berömmelse än andra och större drabningar under det sjuariga kriget. Mot varandra i detta avlägsna och vilda land ställdes några av Englands och Frankrikes bästa regementen, förstärkta på den franska sidan av indianer och skogslöpare. Båda befälhavarna, general James Wolfe och markis de Montcalm, stupade i drabbningen. Striden varade, enligt en engelsk officer, som stod med klockan i hand på en av landstigningshåtarna, endast tio minuter. Men dessa tio minuter, med omkring 4 000 man engagerade på vardera sidan, kan på bättre skäl än många andra ryktbara fältslag anses ha haft en avgörande historisk betydelse. Den direkta konsekvensen var att Kanada överfördes från Frankrike till England och att den franska konkurrensen om vidderna i Västern undanröjdes; den indirekta, men lika säkra följden var att Englands nordamerikanska kolonier i övrigt lösslät sig från moderlandet och att Amerikas förenta stater bildades.

En väldig litteratur behandlar detta krig, "det franska och indianska kriget" enligt traditionell amerikansk terminologi, och detta slag. Det klassiska arbetet är Francis Parkmans "Montcalm and Wolfe" (1884). I år har till jubileet tre nya böcker publicerats: Brian Connell: "The Plains of Abraham", Christopher Hibbert: "Wolfe at Quebec" och Christopher Lloyd: "The Capture of Quebec"; den bästa militära skildringen ges i den sistnämnda boken. En rad indianromaner spelar mot denna bakgrund, främst Fenimore Coopers "Den siste mohikanen", som beskriver den franska erövringen av Fort William Henry och hur en del av de kapitulerande engelsmännen mördades av fransmännens indianska allierade. Pontiacs uppror strax efter kriget och beläringen av Detroit är likaså ett av indianromantikens fästen. George Washington vann under kriget den ställning och de erfarenheter som senare gjorde honom till den amerikanska arméns

överbefälhavare i kriget mot England och till Förenta staternas president.

Den franska kolonin kring St. Lawrencefloden hade vid krigsutbrottet, som i Amerika kan dateras redan till 1755, endast 70 000 invånare, medan de brittiska kolonierna, som omfattade det väldiga området från Maine (då en del av Massachussetts) till Syd-Carolina, hade en befolkning på omkring en miljon. Men att fransmännen under krigets första år var överlägsna är väl förståeligt. Den franska kolonin var fast och enhetligt styrd som en fransk provins, med en civil, kyrklig och militär hierarki; de franska invandrarna vann understöd bland indianerna, som de behandlade med större tolerans än britterna och vilkas primitiva vanor och grymma krigföring de godtog, även om de katolska prästerna heroiskt arbetade för de rödas omvändelse till den rätta läran. De brittiska kolonierna var splittrade, obenäga att hjälpa varann och benägna att trots en utsträckt självstyrelse väla över allt ansvar på regeringen i London. Då nybyggarna i västra New York, Pennsylvania och Virginia angreps av franska strövkårer och indianer var det ytterligt svårt att förmå koloniregningarna att effektivt ingripa och ännu svårare att samla de skilda kolonierna till förenade ansträngningar; erfarenheterna under kriget hörde till de starkaste skälen för de frigjorda kolonistaternas sammanslutning till en union ett kvartsekel senare. Den skicklige fältherren Montcalm kunde därför

med fåtaliga trupper erövrade en rad brittiska gränsfästerna vid och söder om Ontario- och Eriesjöarna, och det syntes inte uteslutet att fransmännen skulle besätta området väster om Alleghanybergen, nå anslutning till den franska kolonin Louisiana och avstänga de brittiska nybyggarna från fortsatt vandring mot Västern.

Omkastningen kom då den äldre William Pitt, lord Chatham, på sommaren 1757 blev krigsminister och den engelska regeringens verkliga chef. Pitt genomförde den upprustning och de förberedelser som ledde till segeråret 1759, med bataljerna Minden, Quebec och Quiberon. Den avgörande faktorn var den engelska flottans alltmör fullständiga dominans. År 1758 intogs den franska fästningen Louisbourg på Cape Breton, som skyddade inloppet till St Lawrencebukten och därmed Kanada. Följande år fick general James Wolfe, som varit sekond vid aktionen mot Louisbourg, i uppdrag att erövra Kanada, och i juni detta år landsattes hans expeditionskår på bortåt 10 000 man utanför Quebec.

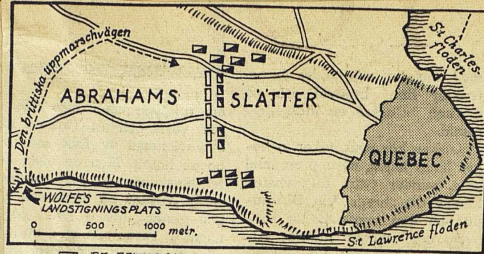
Wolfe komplicerade och enligt många uppfattning gåtfulla karaktär har bidragit till legenden kring hans namn. Endast 32 år gammal hade Wolfe varit officer i sjutton år, varav längsta tiden som regementschef i en garnisonsstad i England. Exercis och disciplin var hans specialitet. Att dressera soldaterna så att de sköt först då fienden var på några tiotal meters avstånd framstod som det väsentliga; han hörde till uppbyggarna av denna tradition, som sedan under revolutions- och Napoleonkrigen bidrog till att engelsmännen i så gott som varje drabbning besegrade de mindre disciplinerade fransmännen. I detta stycke liknade Wolfe Wellington, också däri att han talade om sina soldater som jordens avskum men lade ned stor omsorg på att hålla dem väl klädda och väl förplägade. Högdragen och kantig i sitt uppträdande, ständigt sjuk el-

ler åtminstone klagande över sjukdom var Wolfe tillika patetisk och sentimental efter bästa 1700-talsmodell; hans brev har ofta en viss tjuvning genom svärmodet och de allmänna reflexionerna om liv, ära och död. I motsats till sina kolleger söp han inte, spelade inte och sprang inte efter fruntimmer; i dessa dagar har man självfallet kastat fram misstankar för homosexualitet. Inför avgörandet utanför Quebec bad han — liksom Döbeln vid Jutas — sin läkare om en medicin som kunde göra honom frisk för några timmar, även med risk att den för alltid skulle förstöra hans hälsa.

Under månader låg den lilla engelska armén utanför Quebec utan att vinna några framgångar av betydelse. Wolfe ständiga tanke var att locka de franska styrkorna — till stor del skogslöpare och indianer — att våga strid på öppna

General Wolfe mäts av sin adjutant, som kommenterar: "Längre än någonsin! Vår general börjar sin dag." Karikatyr av Wolfe's brigadgeneral Townshend.

Quebec med omgivningar och truppernas positioner vid slaget på Abrahams slätter

fältet; i så fall skulle, ansåg han, den engelska elddisciplinen bli avgörande. Då endast kort tid återstod innan isläggningen skulle tvinga flottan och därmed landstigningstrupperna att ge sig av utformades den plan som gav segern; ännu i de i år utgivna böckerna tvistar man om huruvida Wolfe eller hans underbefälhavare hade största äran av planen. Den gick ut på att flottan under skydd av mörkret skulle landsätta en del av trupperna ovanför Quebec för att tvinga Montcalm till slag på slätten väster om staden. Riskerna var stora; man måste gå upp för den brant på ett hundratal meter som från St Lawrencefloden förde till Abrahams slätter (eller Abrahams höjder), och om fienden upptäckte operationen i tid var läget katastrofalt. Men endast på detta sätt hade man en utsikt att framkalla ett fältslag i ordets egentliga mening, ty på västsidan var Quebec svagt befäst, och Montcalm måste söka slå tillbaka de anfallande.

Under natten till den 13 september klättrade några tusen man upp för stigarna från stranden vid Aulse au Foulon till Abrahams slätter och var i gryningen uppställda på slaglinje. Montcalm lät sina trupper rycka ut från Quebec och gick vid 9-tiden på morgonen till anfall.

Många deltagare har beskrivit bilden. I den anfallande arméns center marscherade de franska rangregementena i vita rockar — Guienne, Béarn, La Sarre, Roussillon och Languedoc — med indianer och skogslöpare på flyglarna. Man började skjuta tidigt och övergick ett par hundra meter från fienden till språngmarsch under sång och vrål! Engelsmännen, alla i röda rockar ("humrarna") men eljest i den brokigaste uniformering, stod stilla på två linjer, säckpiporna spelade, officerarna ropade: "Skjut inte, för djävulen"; då en man stupade fylldes tomrummet genom reglementslik rättning av leden. Då de anfallande var på trettio meters avstånd kommenderade Wolfe och efter honom alla officerare: "Eld!" Första salvan bröt anfallet, vid den

Varför diktaturer måste kritiseras

Under den senaste tiden har med större styrka än vanligt tendens framträtt att avråda från och avhålla sig från kritik av den kommunistiska diktaturen. Ryssarna är nu relativt vänliga i sina uttalanden om oss, sägs det; om vi är försiktiga och vänliga i våra uttalanden om dem, bidrar vi till ett gott förhållande mellan Sverige och Ryssland och i någon mån till fred och internationell avspänning över huvud. De båda socialdemokratiska tidningarna i Stockholm söker ange tonen; de manar till stillsamhet och går i sin vilja att vara snälla så långt att de baltiska folkens böner om frihet förtiges eller rent av förhånas.

Tanken är inte ny, den framträder ständigt i den moderna pressens historia. Kritisera inte våldsregimer och diktaturer — då blir de bara värre eller i varje fall värre mot oss. Så har det många gånger sagts i fråga om kommunismen; redan före andra världskriget sades det ofta med tanke på fascismen och framför allt nazismen. Först då nazismen var besegrad ansågs det på en gång moraliskt och klokt att säga sanningen om den.

Varför är denna tendens inte blott ett hyende för anpassning och förljugenhet, utan också farlig från realistisk-politisk synpunkt? Varför måste diktaturerna, främst den kommunistiska, i dagens läge kritiseras? Det första och avgörande skälet är att denna kritik behövs som försvar för vår svenska demokrati. Att angripa kommunismen i Sverige är inte nog; den söker i stort sett, ehuru med bedrägliga medel, likaväl som andra partier att vinna röster genom att vädja till missnöjda grupper och utlova reformer och förbättringar. Den kungör inte ens öppet sitt egentliga mål, att göra Sverige till en satellitstat under Ryssland. Därför är det nödvändigt att avslöja detta mål och att avslöja den regim till vars upprättande den svenska kommunismen syftar. En ständig upplysningsverksamhet

rörande Ryssland, och med upplysning måste för en demokrat följa avsky för den ryska diktaturen, är nödvändig. Tystnad på denna punkt innebär att diktaturrörelsen inom landet privilegieras; den innebär att medan kritik riktas mot de humanitära demokratier som står oss nära, skyddar dimman de totalitära regimer som för oss måste vara förhatliga. Om på grund av påtryckningar utifrån kritiken försvagas, blir trycket allt starkare; vad som i dag anses vara korrekt blir i morgon klandervärdt, och till sist vågar pressen inte alls uttala någon kritik eller meddela några misslagliga nyheter.

andra förbyttes anfalet i vild flykt. Med en förlust av 60 man — mot fransmännen 600 — hade engelsmännen vunnit en seger som kröntes genom Quebecs kapitulation.

Segern hör till dem som omedelbart blev legend. Man publicerade berättelser och visor, målade tavlor, uppfann märkliga avskedsord från de stora döda, Wolfe och Montcalm. Vidstående bilder ger en föreställning om den romantiska utsmyckningen. Den döende Wolfe avbildas med en fana bakom sig, omgiven av en mängd officerare och en indian; fanan är fantasi, indianer fanns inte i de brittiska styrkorna, blott tre personer var närvarande, men åtskilliga andra betalade konstnären 100 pund var för att komma med på tavlan. Montcalms död är lika fantasifull; han dog i sitt hem i Quebec, inte på slagfältet, pal-

mer växer inte på Abrahams slätter.

Den ryktbaraste legenden är historien om att Wolfe omedelbart före landstigningen skulle ha citerat en strof ur Grays elegi:

*Allt skrytet av anor, höghe-
tens pomp och makt,
skönhetens glans, och gul-
dets, avbida lika
en oundviklig stund, stunden
av Intets natt:
och ärans vägar vart leda de?
Blott till graven.*

och därefter ha sagt: "Minä herrar, jag skulle hellre vilja vara författare till den dikten än erövrare av Quebec." En rad undersökningar tyder på att historien är sanningslös.

Den verkligheten har i detta fall varit underbarare än legenderna. Abrahams slätter blev det mest avgörande momentet vid Englands erövring av Kanada. Genom denna erövring blev de gamla engelska kolonierna befriade från det franska trycket och kunde göra sig oberoende gentemot England — i allians med Frankrike. Fransmännen i Kanada, som farit väl under det engelska styret och såg amerikanerna som fiender, deltog inte i upproret; tvärtom blev Kanada en tillflyktsort för "lojalister" från de amerikanska kolonierna som var motståndare till oavhängighetskampen. Och till stor del därför misslyckades amerikanernas försök att under självständighetskriget erövra Kanada.

HERBERT TINGSTEN

T m